Universiteit
Leiden
The Netherlands

Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Wensveen, M.

Citation
Wensveen, M. (2020, January 16). *Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden*. *Meijers-reeks*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/82701

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/82701

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle http://hdl.handle.net/1887/82701 holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wensveen, M.
Title: Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden
Issue Date: 2020-01-16

3 Detentie en verhuisgedrag[1]

3.1 INLEIDING

Ondanks het veronderstelde belang van huisvesting bij de resocialisatie na een detentiestraf (Bradley e.a., 2001; Petersilia, 2003; Baldry e.a., 2006), en de hulpverlening op het gebied van huisvesting tijdens detentie (VNG, 2009), raken gedetineerden toch regelmatig hun huisvesting kwijt tijdens een gevangenisstraf (Dyb, 2009; Metraux & Culhane, 2004). In het voorgaande hoofdstuk werd duidelijk dat 32 procent van de onderzochte gedetineerden op enig moment in de periode vlak voorafgaand aan detentie tot zes maanden na vrijlating dakloos is geweest. Toch beschikt het merendeel van de gedetineerden wel over huisvesting, zowel voor als na detentie. Dit hoeft echter niet te betekenen dat deze groep een stabiele woonsituatie heeft. Wat eveneens voorkomt, is dat een gedetineerde nieuwe huisvesting betrekt bij vrijlating of tijdens de eerste periode na detentie, en er dus sprake is van een verhuizing. Dit hoofdstuk heeft als doel het verhuisgedrag van gedetineerden en ex-gedetineerden in kaart te brengen.

Verhuizen is een veelvoorkomend fenomeen binnen een samenleving. De gemiddelde verhuisfrequentie in Nederland is één verhuizing per acht à tien jaar (Gruis e.a., 2015). In 2010 is ongeveer negen procent van de Nederlandse bevolking verhuisd (CBS, 2017). Mensen verhuizen om diverse redenen, die enerzijds positief zijn zoals verhuizen voor werk of een opleiding (Oishi, 2010), het stichten van een gezin (Smits & Mulder, 2008) of vanwege de woonomgeving en de buurt (Feijten & Visser, 2005). Daarnaast verhuizen mensen vanuit meer negatieve motieven en onvrijwillige redenen, zoals een uitzetting of als gevolg van een scheiding of een detentiestraf (Warner, 2015).

Verhuizen kan van grote invloed zijn op emoties, gedachten en gedrag van individuen. Zo vond Oishi (2010) dat verhuizen gerelateerd kan worden aan een lager niveau van persoonlijk welzijn en tevens aan minder sterke sociale bindingen tussen individuen. Onder gedetineerden heeft eerder onderzoek aangetoond dat verhuizen na een detentiestraf in verband kan worden gebracht met een grotere kans opnieuw crimineel gedrag te vertonen en een detentiestraf te krijgen (Gasper e.a., 2010; Steiner e.a., 2015). Tevens kan het

1 Een aangepaste versie van dit hoofdstuk is in voorbereiding als artikel: Wensveen, M., Palmen, J.M.H, Dirkzwager, A. & Nieuwbeerta, P. *Detentie en verhuisgedrag.*

van invloed zijn op andere aspecten in het leven van de ex-gedetineerde, zoals werk en sociale relaties (Makarios e.a., 2010; Kubrin & Stewart, 2006). Een stabiele woonsituatie, zonder verhuizingen, wordt bovendien gerelateerd aan het stoppen met crimineel gedrag (Harding e.a., 2013).

Vanwege de grote impact die verhuizen kan hebben op iemands leven, en in het bijzonder het leven van ex-gedetineerden, is het van belang inzicht te krijgen in verhuizen als gevolg van detentie. Over de mate waarin verhuizingen voorkomen tijdens en na een detentiestraf is echter nog weinig bekend (Warner, 2015; Harding e.a., 2013). Het merendeel van het onderzoek naar huisvesting en detentie richt zich uitsluitend op dakloosheid. Bovendien blijft vaak door de beschrijvende aard van de studie onduidelijk of het verhuizen daadwerkelijk een gevolg is van de ondergane detentie (Warner, 2015).

Als in kaart gebracht kan worden wat het verband is tussen detentie en verhuizen kunnen interventies gerichter worden ingezet om bepaalde verhuispatronen te doorbreken, wat de re-integratie van ex-gedetineerden in de samenleving kan bevorderen. Om deze reden worden de volgende onderzoeksvragen in dit hoofdstuk onderzocht:

1. *Hoeveel gedetineerden wonen bij vrijlating op een ander adres dan voorafgaand aan detentie?*
2. *Hoe zien de verhuispatronen van gedetineerden eruit in de periode van voor detentie naar één maand na vrijlating tot zes maanden na detentie?*
3. *In hoeverre hangen woonkenmerken, detentiekenmerken, life events en persoonlijke kenmerken van gedetineerden samen met hun verhuizingen en verhuispatronen?*

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van zelfrapportage en officieel geregistreerde data. De data komen uit het longitudinale Prison Project. Hiervoor zijn 867 gedetineerden geïnterviewd op meerdere momenten tijdens en na detentie, over hun levens voor, tijdens en na hun detentiestraf. Ook zijn van alle respondenten de geregistreerde woongegevens verzameld. Op basis hiervan zijn verhuispatronen te bepalen. De combinatie van interviewdata en officieel geregistreerde data is een belangrijke toevoeging op eerder onderzoek.

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat 68 procent van de onderzochten zowel voor detentie, vlak na vrijlating, als zes maanden daarna huisvesting had. Onduidelijk bleef nog in hoeverre dit voor en na detentie dezelfde huisvesting betrof. In het huidige hoofdstuk wordt getracht een exactere weergave van verhuispatronen en aantal verhuizingen te geven, door de woonsituaties van de (ex-)gedetineerden te baseren op de exacte, geregistreerde adressen van de respondenten. Dit stelt ons in staat alle verhuizingen bij (ex-)gedetineerden in kaart te brengen.

3.2 THEORIE

3.2.1 Algemene verhuistheorieën

Mensen hebben verschillende redenen om te verhuizen. Veel literatuur geeft bepaalde *life events* aan als reden voor een verhuizing (Kley & Mulder, 2010). Deze *life events* zijn bijvoorbeeld gaan samenwonen, een verbroken relatie, het ouderlijk huis verlaten, een kind krijgen of een nieuwe baan krijgen (Kley & Mulder, 2010; Feijten & Mulder, 2002; De Groot e.a., 2011). Economische motieven, zoals inkomen (Feijten & Mulder, 2002), worden daarnaast als een van de belangrijkste redenen voor een verhuizing gezien (Elshof e.a., 2017). *Life events* kunnen ook de aanleiding zijn voor een verhuizing bij mensen die voordat het *life event* plaatsvond, niet de wens hadden om te verhuizen (De Groot e.a., 2011). Naast *life events*, is ook de sociale en economische context van belang bij verhuizen (Clark, 2016), bijvoorbeeld ontevredenheid met de buurt (Rossi, 1980). Wagner en Mulder (2015) stellen bovendien dat verhuizen niet alleen bepaald wordt door *life events* van een bepaald moment, maar ook door de gehele levensloop tot dan toe en door voorziene toekomstige gebeurtenissen. Iemand kan bijvoorbeeld met het oog op een toekomstige gezinsuitbreiding besluiten alvast te gaan verhuizen naar een groter huis.

Bovendien is verhuizen niet een enkele gebeurtenis, maar een proces van wensen, overwegen en besluiten nemen (Kley & Mulder, 2010). Dit geldt in ieder geval voor de vrijwillige verhuizingen, welke processen altijd starten met de wens of gedachte om te verhuizen. De wens wordt weer gedreven door *life events*. Een vrijwillige verhuizing bestaat uit de fases wens/overweging, planning, realisatie (Kley & Mulder, 2010). Aan de andere kant zijn er ook onvrijwillige verhuizingen, waarbij deze wens om te verhuizen ontbreekt, maar de reden voor de verhuizing van buitenaf komt, bijvoorbeeld een huisuitzetting, scheiding of detentiestraf (Warner, 2015). Hier ontbreekt in ieder geval de eerste fase, die van de wens om te verhuizen.

Een aantal theorieën wordt in de literatuur gebruikt om verhuizingen te verklaren. De eerste is het *adjustment perspective* (Rossi, 1955). Dit houdt in dat individuen verhuizen om hun huisvestingssituatie aan te passen aan onder andere (veranderingen in) de samenstelling van het huishouden, of de opleidings- of werksituatie (Wagner & Mulder, 2015). De verhuizing is in dit geval het gevolg van bijvoorbeeld de verandering in de samenstelling van het huishouden. De tweede theorie is het *interdependency perspective* (Wagner & Mulder, 2015), welke ervan uitgaat dat er wederkerige verbanden bestaan tussen verhuizen en bijvoorbeeld veranderingen binnen de familie- of werksituatie. Dit laatste kan dus tevens gevolg zijn van een verhuizing in plaats van oorzaak. Binnen dit perspectief wordt aan de ene kant gesteld dat de levensloop van individuen en gebeurtenissen binnen de levensloop die vaak afhankelijk zijn van leeftijd, zoals trouwen en kinderen krijgen, de reden zijn voor een verhuizing (*life course approach*). Dit wordt gebruikt als verklaring voor

het verband tussen leeftijd en verhuisgedrag (Wagner & Mulder, 2015). Vervolgens stelt de *behavioral approach* dat de daadwerkelijke verhuizing ook een gevolg is van het maken van de beslissing om te gaan verhuizen (Wagner & Mulder, 2015). Naast bepaalde levensloopgebeurtenissen moet het individu zelf nog rationeel de keuze maken om daadwerkelijk te verhuizen. Verhuizen bestaat uit het eerder beschreven proces van overweging, planning en realisatie. Voorop staat dat vrijwillig verhuizen een rationele keuze is (Lu, 1998). Dit is anders voor onvrijwillig verhuizen, waar de eigen keuze, de wens om te verhuizen, ontbreekt.

In bovenstaand theorieën wordt vaak gesproken over *life events* als aanleiding voor verhuizen. Een detentiestraf kan ook gezien worden als een *life event*, een gebeurtenis die van invloed is op de levensloop. Detentie kan daarmee eveneens aanleiding geven voor een verhuizing, bijvoorbeeld wanneer iemand door de periode in detentie zijn vorige huis kwijtraakt. Aan de andere kant kan de detentie ook bepaalde *life events* veroorzaken. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een gedetineerde zijn baan of partner verliest als gevolg van zijn detentiestraf en vervolgens daardoor niet meer in zijn oude huis kan terugkeren. Een detentie kan dus zowel op een directe manier als op een indirecte manier bijdragen aan verhuizingen onder gedetineerden.

3.2.2 Vrijwillige en onvrijwillige verhuizingen

Gedetineerden die tijdens of na hun detentiestraf verhuizen kunnen dit zowel vanuit eigen keus doen als vanwege onvrijwillige redenen. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval, wanneer iemand tijdens detentie zijn woning kwijtraakt en niet anders kan dan op zoek gaan naar een andere woning. Aan de andere kant kan iemand ook vrijwillig de keuze maken om niet te verhuizen. Daar staat weer tegenover dat niet verhuizen ook onvrijwillig kan zijn (Wagner & Mulder, 2015). Dit is het geval wanneer iemand wil verhuizen, omdat hij of zij meent dat een nieuwe huisvestingssituatie beter past bij het leven van dat moment, maar deze persoon niet de mogelijkheden heeft om daadwerkelijk te verhuizen (Lu, 1998). Zowel een onvrijwillige verhuizing als onvrijwillig niet verhuizen kan een negatieve invloed hebben op iemands leven (Wagner & Mulder, 2015).

Vrijwillige verhuizingen, ook bij (ex-)gedetineerden, zijn het resultaat van een rationeel proces, waarin een afweging wordt gemaakt al dan niet te verhuizen en vervolgens de beslissing wordt genomen. Bij gedetineerden zal echter ook vaak sprake zijn van onvrijwillige verhuizingen, omdat de gedetineerde als gevolg van de detentie zijn vorige woning kwijtraakt. Het kan ook voorkomen dat de gedetineerde wel vrijwillig verhuist. Een terugkeer naar dezelfde woonplek als voor detentie kan bijvoorbeeld betekenen dat de gedetineerde terugkeert naar dezelfde criminogene omgeving als waar hij of zij vandaan kwam. De sociale bindingen die de gedetineerde in deze omgeving

heeft, hoeven niet altijd een positieve invloed op zijn leven te hebben (Abrams & Tam, 2018). Sommige gedetineerden zullen hierom zelf besluiten niet meer terug te willen keren naar deze omgeving, om de kans op een terugval te verkleinen. Tijdens detentie kan hierop ook aangestuurd worden door de penitentiaire medewerkers. Een verhuizing is, in zo'n geval, een bewuste keuze van de gedetineerde om in een nieuwe omgeving een nieuwe start te maken.

In veel gevallen zal echter voor gedetineerden sprake zijn van onvrijwillig verhuizen, omdat zij vanwege hun detentie niet kunnen terugkeren naar hun oude woonplek. Hieronder zal verder worden ingegaan op het specifieke verband tussen, met name onvrijwillig, verhuizen en detentie en verschillende theoretische perspectieven die hiervoor een verklaring kunnen geven.

3.2.3 Verklaringen voor het verband tussen detentie en verhuizen

Een aantal verklaringen kan worden gegeven voor het verband tussen detentie en verhuizen. Als eerste volgt uit het economisch perspectief van Saunders (1978; Elsinga, 1994) dat het veranderen van huisvesting een gevolg kan zijn van de economische situatie van gedetineerden. Gedetineerden zonder werk en inkomen of met schulden zullen minder in staat zijn om zich een woning te kunnen veroorloven (Vos, 2008) of om een woning te blijven aanhouden tijdens een tijd in detentie waarin geen inkomen wordt verdiend. Dit komt ook overeen met literatuur over verhuizen binnen de algemene bevolking, waarin geldt dat inkomen en andere economische factoren een van de belangrijkste redenen voor een verhuizing zijn. De kans op een verhuizing vanwege economische redenen geldt in grotere mate voor gedetineerden die langer in detentie verblijven. Een langere detentieduur zal de kans op behoud van werk en inkomen doen afnemen. Detentie draagt hiermee dus zowel indirect, via het hebben van werk, als direct, door middel van een langere detentieduur, bij aan verhuizen.

Het verband tussen detentie en verhuizen kan daarnaast verklaard worden door sociale bindingen en sociale steun. Sociale bindingen zijn van groot belang bij de overgang vanuit detentie terug naar de samenleving (Cochran & Mears, 2013). Ze kunnen een bron zijn van steun en hulp voor ex-gedetineerden (Cochran & Mears, 2013; Colvin e.a., 2002), waarbij deze mogelijkerwijs zelfs via hen aan huisvesting kan komen (Wolff & Draine, 2004). Een verblijf in detentie kan sociale bindingen met anderen verzwakken (Mears e.a., 2012). Het is mogelijk dat de binding met anderen dusdanig verzwakt dat terugkeer naar dezelfde woonplek als voor detentie niet meer mogelijk is. Een gedetineerde die bijvoorbeeld voor detentie bij zijn ouders of bij vrienden inwoonde, kan hier wellicht niet meer terecht. De kans is daarbij groter dat een ex-gedetineerde nog wel bij zijn ouders kan blijven dan bij anderen. Onderzoek van Casagrande en collega's (2015), bijvoorbeeld, liet zien dat wanneer individuen anderen nodig hebben voor het hebben van huisvesting, zij hierbij in veel

grotere mate terecht kunnen bij ouders dan bij vrienden. Ook Li en collega's (2014) stellen dat de mate van ontvangen sociale steun groter zal zijn van mensen die dichter bij het individu staan, zoals ouders en partner, dan van mensen die wat verder staan, zoals vrienden en anderen. Daarnaast kan de relatie met een partner worden verbroken, wat gezien wordt als een *life event* dat een verhuizing kan veroorzaken, hoewel deze verhuizing niet gewenst was (De Groot e.a., 2011). Het is daarbij aannemelijk dat een langere detentieduur en het hebben van een eerder detentieverleden de sociale bindingen meer verzwakt, en dus de kans op een verhuizing vergroot. Ook in de periode na vrijlating kunnen zwakke sociale bindingen ervoor zorgen dat een ex-gedetineerde moet verhuizen. Met hun veelal sociaaleconomisch zwakke positie (Petersilia, 2005) is het van belang om steun uit de omgeving te ontvangen. Zonder deze steun is het denkbaar dat ex-gedetineerden vaak zullen wisselen van woonplek, omdat het niet lukt zich ergens goed te vestigen en ze telkens weer op zoek moeten naar een nieuwe plek of naar andere mensen waar zij tijdelijk bij kunnen verblijven.

Tot slot kunnen theorieën omtrent stigma het verband tussen detentie en onvrijwillig verhuizen verklaren (Warner, 2015). Een stigma als 'ex-gedetineerde' kan invloed hebben op de woonsituatie (Becker, 1963). Een direct gevolg kan zijn dat ex-gedetineerden moeite hebben met het aangaan van een huurcontract of het afsluiten van een hypotheek (Dirkzwager e.a., 2015; Clark, 2007). Maar een stigma kan ook indirect zijn uitwerking hebben op de woonsituatie van ex-gedetineerden. Sommige werkgevers willen of mogen geen ex-gedetineerden in dienst nemen (Pager e.a., 2009), waardoor deze hun baan kwijtraken of geen nieuw werk kunnen bemachtigen. Dit heeft als gevolg dat deze sociale exclusie of het gebrek aan inkomen ertoe leidt dat de gedetineerde zijn huis kwijtraakt of moet verhuizen vanwege een nieuwe baan. Bepaalde detentiekenmerken, zoals een geweldsdelict gepleegd hebben (Levenson e.a., 2007) en een langere detentieduur, zullen waarschijnlijk leiden tot een sterker stigma. Deze kenmerken zouden daarmee de kans op een verhuizing verder kunnen vergroten.

De hierboven beschreven algemene verhuistheorieën kunnen gebruikt worden bij het verklaren van het directe verband tussen detentie en verhuizen, door detentie als *life event* te beschouwen. De overige economische, sociale binding- en stigmatheorieën kunnen een verklaring geven voor het indirecte verband tussen een detentiestraf en een verhuizing. Volgens deze theorieën kunnen bepaalde kenmerken van de gedetineerden, die samenhangen met hun detentie, een eventuele verhuizing verklaren. De kenmerken waarvan op basis van bovenstaande theorieën verwacht wordt dat ze samenhangen met een verhuizing tijdens of na detentie zijn werkkenmerken, sociale kenmerken waaronder inwonen bij ouders en het hebben van een partner en kenmerken die het stigma vergroten, zoals detentieduur, type delict en een zwaarder detentieverleden.

3.3 EERDER ONDERZOEK

3.3.1 Verhuizen van voor naar na detentie

Weinig studies kijken naar verhuizen tijdens detentie, d.w.z. dat iemand direct na detentie op een ander adres woont dan op het moment van instroom in detentie (zie Tabel 3.1 voor een beschrijving van studies naar verhuizingen tijdens en na detentie).

Tabel 3.1. *Overzicht van studies naar verhuizen tijdens en na een detentiestraf*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Afhankelijke variabele*	*Kenmerken die samenhangen met verhuisgedrag*	*Conclusies*
Tijdens detentie										
Niven & Olagundoye	2002	Verenigd Koninkrijk	NFO System 3 Social Research	Cross-sectioneel	Zelfrapportage	2011	nvt	Wel/niet verhuisd	nvt	Een derde van de gedetineerden verwachtte tijdens detentie te verhuizen.
Baldry	2006	Australië	Australian ex-prisoners in NSW and Victoria	Longitudinaal	Zelfrapportage	238	Negen maanden	Aantal verhuizingen	Eerdere detentiestraffen	De helft van de gedetineerden is minstens één keer verhuisd tijdens en na detentie.
Visher, Yahner en La Vigne	2010	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	652	Zeven maanden	Aantal verhuizingen	nvt	Tijdens detentie is 16 procent verhuisd. Zeven maanden na vrijlating was 10 procent minstens twee keer verhuisd.
Janssen	1999	Nederland	Onderzoek voor dissertatie, Universiteit Groningen	Longitudinaal	Zelfrapportage	50	Zes maanden	Wel/niet verhuisd	nvt	Iets meer dan een derde is tijdens detentie verhuisd.
Na detentie										
Harding, Morenoff & Herbert	2013	Verenigde Staten	Michigan Department of Corrections (MDOC) dataset	Longitudinaal	Registratiedata	3221	Twee jaar	Aantal verhuizingen	Lagere leeftijd	Er is sprake van een hoge mate van verhuizingen onder ex-gedetineerden.
La Vigne & Parthasarathy	2005	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	145	Twee jaar	Aantal verhuizingen	Slechtere bindingen met familie	Geen sprake van veel verhuizingen na detentie, 72 procent is tijdens twee jaar na vrijlating geen enkele keer verhuisd.
La Vigne, Shollenberger & Debus	2009	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	210	Tien maanden	Verhuispatronen	nvt	Er is sprake van een hoge mate van verhuizingen onder ex-gedetineerden.
Visher & Courtney	2007	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	300	Twaalf maanden	Aantal verhuizingen	nvt	Er is sprake van een hoge mate van verhuizingen onder ex-gedetineerden.
Warner	2015	Verenigde Staten	1979 National Longitudinal Survey of Youth (NLSY79)	Longitudinaal	Registratiedata	591	29 jaar	Aantal verhuizingen	Langere detentieduur en hogere leeftijd	Tijdens detentie is eenderde verhuisd, in de periode daarna verhuist ongeveer 20 procent nogmaals, en 13 procent zelfs nog vaker.

Vaak wordt onderzocht of gedetineerden dakloos raken of na detentie over huisvesting beschikken, maar is niet bekend of dit dezelfde woonplek is als waar de gedetineerde voor zijn detentie ook verbleef. Enkele onderzoeken geven wel cijfers over verhuizingen tijdens detentie. In cross-sectioneel onderzoek uit het Verenigd Koninkrijk onder 2.011 gedetineerden vonden Niven en Olagundoye (2002) dat van alle respondenten die zowel voor als na detentie huisvesting zouden hebben, 67 procent verwachtte na vrijlating naar hetzelfde adres terug te keren als voor detentie. De overige 33 procent verwachtte te verhuizen naar een nieuw adres. Vanwege de cross-sectionele opzet van deze studie is de woonsituatie na vrijlating gebaseerd op verwachtingen van de gedetineerden, welke kunnen verschillen van de daadwerkelijke situatie (Van den Braak e.a., 2003). Longitudinale studies met metingen zowel tijdens als na detentie zijn daarom beter in staat om daadwerkelijk verhuisgedrag te meten. Het Amerikaanse *Returning Home* onderzoek bestaat uit meerdere metingen tijdens en na detentie en gaat onder andere in op verhuizingen. Visher en collega's (2010) vinden bij een deelonderzoek onder 652 respondenten dat binnen twee maanden na vrijlating 16 procent van de ex-gedetineerden op een ander adres woont dan voorafgaand aan detentie. Na zeven maanden was dit zelfs 35 procent. Warner (2015) vond dat ongeveer een derde van 591 respondenten verhuisd was tijdens detentie. Baldry en collega's (2006) in Australië vonden dat zelfs meer dan de helft van 238 ex-gedetineerden tijdens detentie verhuisd was. In Nederland heeft Janssen (1999) 50 gedetineerden geïnterviewd, zowel tijdens als na detentie. Van de respondenten die zowel voor als na detentie over huisvesting beschikte, woonde 61 procent na vrijlating nog op hetzelfde adres als voor detentie. De overige 39 procent was verhuisd. Respondenten noemden als reden voor de verhuizing onder andere niet meer welkom zijn in de eerdere gemeenschappelijke woning, verbroken of nieuwe relaties, een betere woning kunnen vinden en weg willen uit de vroegere criminogene omgeving.

Bovenstaande studies zijn echter vrijwel allemaal beschrijvend van aard. Baldry en collega's (2006) zijn de enige die ook naar verklarende factoren kijken. Zij vinden hierbij dat een eerdere detentiestraf de kans op een verhuizing tijdens de huidige detentie vergroot. In andere studies worden wel redenen beschreven die de respondenten zelf opgeven voor een eventuele verhuizing, maar wordt dit niet getoetst. Concluderend geven eerdere studies naar verhuizen tijdens detentie wel het beeld dat sprake is van een hoge mate van verhuizingen.

3.3.2 Verhuizen na detentie: beschrijvende studies

Naast verhuizingen die tijdens de detentieperiode plaatsvinden, blijkt uit onderzoek ook dat de woonsituatie in de periode na vrijlating onstabiel kan zijn. Ook in deze periode kan sprake zijn van verhuizingen. Studies die kijken

naar verhuisgedrag na detentie vonden over het algemeen een hoge mate van verhuizen onder de ex-gedetineerden (Warner, 2015; Harding e.a., 2013; La Vigne e.a., 2009; Visher & Courtney, 2007). Van de 210 gedetineerden in het onderzoek van La Vigne en collega's (2009) was een kwart minstens één keer verhuisd tijdens de eerste twee maanden na vrijlating. Tien maanden na vrijlating was dit al meer dan een derde (39 procent). Ook Visher en Courtney (2007) lieten een hoge mate van verhuizen zien. Een jaar na vrijlating is slechts iets meer dan een derde (37 procent) van de 300 ex-gedetineerden niet verhuisd. Een derde is één keer verhuisd, en de rest zelfs vaker dan één keer. La Vigne en Parthasarathy (2005) vinden dat in hun onderzoeksgroep bestaande uit 145 respondenten die tot twee jaar na detentie zijn gevolgd, binnen twee maanden na vrijlating twaalf procent van de ex-gedetineerden een keer was verhuisd. Twee jaar na vrijlating woonde bijna driekwart (72 procent) op hetzelfde adres als direct na vrijlating, terwijl 17 procent een keer en 11 procent meer dan één keer was verhuisd (La Vigne & Parthasarathy, 2005). Zij concluderen dat binnen hun onderzoeksgroep sprake is van weinig verhuizingen, ondanks dat het aantal verhuizingen een stuk hoger ligt dan in de algemene bevolking. Onderzoek van Harding en collega's (2013) onder 3.221 gedetineerden die zijn gevolgd tot twee jaar na hun detentie, liet eveneens een hoge mate van verhuizen zien. Gemiddeld verhuisde elke ex-gedetineerde één keer per 4,5 maanden, terwijl in de algemene bevolking één verhuizing per jaar al geldt als een hoge mate van verhuizen (Harding e.a., 2013). De studie van Warner (2015) bestond uit 591 respondenten in de Verenigde Staten die over langere tijd gevolgd zijn, waarbij een gedeelte tijdens de studieperiode een detentiestraf onderging. Tijdens de onderzoeksperiode kent de groep respondenten met een detentiestraf een verhuispercentage van 40 procent, terwijl de respondenten die nooit vastzaten een verhuispercentage van 25 procent kennen. De kans op een verhuizing is voor de eerste groep bovendien groter na detentie dan voor detentie en verhuizingen komen vaker voor kort na vrijlating dan langere tijd daarna. Wanneer alleen gekeken wordt naar de periode na een detentiestraf, loopt het verhuispercentage op naar 46 procent. Ongeveer 20 procent verhuist na detentie één keer, en 13 procent zelfs nog vaker (Warner, 2015). Bovenstaande studies lijken allen te wijzen op een hoge mate van verhuizingen na een detentiestraf.

3.3.3 Verhuizen na detentie: verklarende studies

Van bovenstaande studies die ingaan op verhuizingen na detentie, behandelt een aantal ook verklarende factoren. La Vigne en Parthasarathy (2005) vinden dat verhuizen na detentie met name samenhangt met familiefactoren. Ex-gedetineerden die minder steun van hun familie ontvangen en minder goede bindingen met familie hebben, verhuizen significant vaker dan ex-gedetineerden met betere familierelaties. De werk- en partnersituatie van ex-gedetineer-

den waren niet gerelateerd aan de kans op verhuizen. Voor de ex-gedetineerden in de studie van Harding en collega's (2013) hing enkel leeftijd samen met de kans om te verhuizen. Respondenten met een lagere leeftijd verhuisden vaker dan respondenten die ouder waren. Warner (2015) vond daarentegen dat een hogere leeftijd de kans op een verhuizing vergroot, evenals een langere detentieduur. Respondenten die zelf eigenaar waren van hun woning, verhuisden juist minder vaak. De overige studies zijn enkel beschrijvend van aard.

3.3.4 Huidige studie

De beschrijvende aard van het merendeel van bovenstaande studies maakt het lastig om verhuispatronen te duiden. Om meer inzicht te krijgen in het verband tussen een detentiestraf en een verhuizing, is het noodzakelijk ook andere kenmerken in de studie te betrekken (Warner, 2015). De huidige studie is hiermee een toevoeging op eerder onderzoek, omdat veel extra kenmerken van de gedetineerden worden meegenomen, zowel detentiekenmerken, als woonkenmerken, *life events* en persoonlijke kenmerken. Uit algemene literatuur over verhuizen blijken *life events*, zoals het verkrijgen of verliezen van werk, van grote invloed op verhuizen. Bekend is dat een detentiestraf dit soort *life events* kan veroorzaken. Toch worden deze zelden meegenomen in onderzoek naar het verband tussen detentie en verhuizen. De huidige studie bekijkt wel *life events* met betrekking tot werk en partner, evenals andere kenmerken, en is hiermee beter is staat een beeld te krijgen van het verband tussen detentie en verhuizen.

Bovendien kan de huidige studie een meer accuraat verhuispatroon weergeven dan veel andere studies, vanwege het gebruik van zowel zelfrapportage als registratiedata voor het bepalen van de woonsituatie. Het gebruik van enkel zelfrapportage data kan een vertekend woonbeeld tot gevolg hebben, omdat ex-gedetineerden, en dan met name degene die veelvuldig verhuizen, zich hun woon- of verhuispatroon in de maanden na detentie niet meer exact herinneren. Ook in registratiedata kunnen fouten zitten, door bijvoorbeeld een verlate registratie of wanneer een ex-gedetineerde zich niet (tijdig) op zijn nieuwe adres inschrijft. Door het combineren van de twee methodes kan de meest accurate woonsituatie bepaald worden.

Tot slot gaat de huidige studie niet enkel in op verhuizingen tussen twee meetmomenten, maar ook op verhuispatronen. Deze patronen worden in kaart gebracht over de gehele onderzoeksperiode van voor detentie tot zes maanden na vrijlating. Hiermee wordt duidelijk of respondenten niet verhuizen, slechts eenmaal verhuizen of frequenter verhuizen. Dit laatste kan gevolgen hebben voor de verdere resocialisatie. Hiervoor is sociale steun uit de omgeving van belang, terwijl een verhuizing juist kan leiden tot minder contact met anderen en verbroken relaties (South & Haynie, 2004; Neyer & Lang, 2003), wat de terugkeer in de samenleving lastiger kan maken. Vaker verhuizen zal het

onderhouden van sociale relaties nog moeilijker maken. Dit onderstreept het belang van kennis over verhuispatronen. Bovendien kan de huidige studie onderscheid maken tussen directe verhuizers (gedetineerden die direct na vrijlating op een ander adres wonen dan voor detentie) en uitgestelde verhuizers (gedetineerden die bij vrijlating nog op hetzelfde adres wonen als voor detentie, maar op een later moment alsnog verhuizen). Eerder onderzoek gaat vaak niet in op bijvoorbeeld dit verschil tussen een eerste tijdelijk onrustige periode waarna stabiliteit volgt of het hebben van een blijvend onrustig woonpatroon. Kennis hierover kan inzicht geven in de noodzaak van begeleiding bij huisvesting zowel tijdens als na detentie. Om deze drie redenen is de huidige studie een toevoeging op eerder onderzoek naar de relatie tussen detentie en verhuisgedrag.

3.4 Methoden

Voor de huidige studie is gebruikt gemaakt van een onderzoeksgroep bestaande uit 867 (ex-)gedetineerden, die onderdeel waren van het Prison Project, een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de bedoelde en onbedoelde gevolgen van detentie in Nederland (Dirkzwager e.a., 2018). Alle in Nederland geboren mannen tussen de 18 en 65 jaar, die tussen oktober 2010 en maart 2011 instroomden in een Huis van Bewaring, zijn gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Zij hadden geen zware psychologische problemen die deelname konden verhinderen. In totaal zijn 2.841 gedetineerden benaderd om deel te nemen aan een interview en vragenlijst. Hiervan werkten er 1.904 mee (67 procent). De interviews zijn individueel gehouden, ongeveer drie weken na instroom. De respondenten hebben allen een *informed consent*-formulier ondertekend en ontvingen geen beloning voor hun deelname.

Een halfjaar na vrijlating zijn de respondenten opnieuw gezocht om te kunnen benaderen voor het follow-up interview. Van de 1.799 uitgestroomde gedetineerden aan het einde van de dataverzameling, was 18 procent onvindbaar en kon nog eens vijf procent van de gevonden respondenten niet benaderd worden, vanwege te zware psychologische problemen, emigratie of overlijden. Van de overige uitgestroomde en benaderde gedetineerden namen er 946 (67 procent) deel aan het follow-up interview, dat bij de respondent thuis (50 procent), op een openbare locatie (25 procent) of in een instituut, zoals detentie of een psychiatrische kliniek (25 procent) werd afgenomen. Hiervoor ontvingen de respondenten een cadeaubon van tien euro.

Enkele van de 946 deelnemende respondenten na vrijlating, worden niet verder meegenomen in het onderzoek, omdat zij geen toestemming gaven om geregistreerde data over hen te verzamelen (N=25) of een of meerdere relevante vragen uit het interview niet hebben beantwoord (N=54). Van de resterende 867 respondenten in het onderzoek hadden er 587 tijdens alle drie de meetmomenten huisvesting. Omdat dit huidige hoofdstuk ingaat op verhuizingen,

zijn alleen deze 587 respondenten met huisvesting tijdens de hele onderzoeksperiode, meegenomen in de analyses.

Verhuizingen voor, tijdens en na detentie

Uit de gemeentelijke Basisregistratie Personen (BRP) zijn voor alle 587 respondenten officieel geregistreerde woongegevens verzameld. Hierdoor kon voor elke respondent op de verschillende meetmomenten bepaald worden wat zijn adres was. Een verhuizing van voor naar na detentie of tijdens het halfjaar na vrijlating wordt gemeten door na te gaan of het geregistreerde adres van een gedetineerde op een meetmoment anders is dan op het andere meetmoment. Het woonadres op de datum van instroom in detentie wordt bijvoorbeeld vergeleken met het adres in de eerste maand na uitstroom. Wanneer dit van elkaar verschilt, geldt dit als verhuizing. Ditzelfde is gedaan voor zes maanden na detentie. Tevens zijn de verhuispatronen in kaart gebracht. Vier patronen zijn mogelijk: 1. Geen enkele keer verhuisd zijn in de onderzoeksperiode (de niet-verhuizers); 2. Eén keer verhuisd zijn, tijdens detentie, en daarna niet meer (de directe verhuizers); 3. Eén keer verhuisd zijn, in de periode na vrijlating (de uitgestelde verhuizers); 4. Twee of meer keer verhuisd zijn, zowel tijdens detentie als in de periode na vrijlating (de frequente verhuizers).

Bij de interviews is de respondenten ook gevraagd naar hun woonsituatie voor en na detentie. Respondenten gaven aan of zij bijvoorbeeld in een eigen huis of bij hun ouders woonden. De antwoordcategorieën liepen van eigen huis tot dakloos zijn. Tijdens de interviews is niet naar de exacte adressen gevraagd. Om nauwkeurig verhuizingen te meten, is gebruik gemaakt van de officieel geregistreerde adresgegevens. In een aantal gevallen (ongeveer tien procent) verschilden de door de respondent opgegeven woonsituatie met de geregistreerde data. Een respondent gaf bijvoorbeeld aan dakloos te zijn, terwijl hij officieel wel op een adres stond geregistreerd. Deze respondenten zijn handmatig nagelopen om de meest aannemelijke situatie te kiezen (zie ook Hoofdstuk 1). Vervolgens is voor de 587 respondenten die op alle drie de meetmomenten huisvesting hadden, verhuisgedrag gemeten door de officieel geregistreerde adressen te gebruiken.

Controlevariabelen

Omdat het mogelijk is dat bepaalde individuele kenmerken zowel gerelateerd zijn aan verhuisgedrag als aan delinquent gedrag (Gasper e.a., 2010), is het van belang rekening te houden met deze kenmerken. Drie categorieën kenmerken worden meegenomen in de huidige studie: kenmerken gerelateerd aan de woonsituatie op het moment van arrestatie, detentiekenmerken, *life events* en persoonlijke kenmerken (zie Tabel 3.2 voor percentages en gemiddelden van deze kenmerken).

Tabel 3.2. *Kenmerken van gedetineerden die op alle meetmomenten huisvesting hadden (N=587)*

	%	N
Woonkenmerken voor detentie		
Woning: alleen	26	150
Woning: met partner/kind	29	171
Woning: met ouders	33	192
Woning: met anderen	8	46
Eigenaar woning: respondent	45	263
Tevreden met woning	74	437
Buurtstatus: laag	62	363
G4	19	113
Detentiekenmerken		
Hulp mmd bij woning: nodig	43	252
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	37	219
Eerdere detentie	34	198
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	53	314
Delicttype: vermogens	21	123
Life events		
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	44	257
Werk: werk verloren tijdens detentie	22	132
Werk: werk verkregen tijdens detentie	10	58
Werk: werkend voor en direct na detentie	23	137
Partner: geen partner voor en direct na detentie	41	240
Partner: partner verloren tijdens detentie	9	55
Partner: partner verkregen tijdens detentie	9	51
Partner: partner voor en direct na detentie	35	208
Schulden: schulden voor en na detentie	45	263
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	13	75
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	12	68
Schulden: geen schulden voor en na detentie	30	178
Persoonlijke kenmerken		
Kind	57	334
Problemen door alcoholgebruik	16	94
Problemen door drugsgebruik	24	140
Etniciteit: autochtoon	67	393
Leeftijd: 18-24	41	243
Leeftijd: 25-39	35	207
Leeftijd: 40-65	23	137

Woonkenmerken
Een aantal kenmerken met betrekking tot de woonsituatie voorafgaand aan detentie wordt meegenomen als controlevariabelen. Bij het interview tijdens detentie is aan respondenten gevraagd of zij, wanneer zij niet in een instelling verbleven, alleen woonden (26 procent), samenwoonden met partner en/of kind (29 procent), samenwoonden met hun ouders (33 procent) of met anderen samenwoonden (8 procent). Daarnaast is aan deze respondenten gevraagd wie de eigenaar was van de woning waar zij voor detentie woonden. Bijna de helft van de gedetineerden (45 procent) was zelf eigenaar van zijn woning. Ook was bijna driekwart (74 procent) tevreden met zijn woning voor detentie.

Ook is de buurtstatus bepaald van de buurt waar de respondent volgens de officieel geregistreerde gegevens woonde. Dit is gedaan aan de hand van de sociale status die het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2015) van elke buurt in Nederland bepaald, op basis van opleidingsniveau, het inkomen en de positie op de arbeidsmarkt van de bewoners. Een hogere statusscore duidt op een hogere sociale status van de buurt. Respondenten die in een postcodegebied met minder dan 100 inwoners woonden, waarvoor geen statusscore beschikbaar is, kregen de gemiddelde score van de onderzoeksgroep. De statusscores lopen van -6.07 tot 2.81, waarbij de gemiddelden voor het moment van instroom, een en zes maanden na detentie -0.67, -0.59 en -0.65 zijn. De respondenten woonden dus gemiddeld in buurten met een relatief lage buurtstatus. Voor de analyses zijn variabelen gemaakt die aangeven of de respondent in een buurt met een lage of hoge status woont. Het gemiddelde in heel Nederland is nul, dus respondenten met een score lager dan nul, worden gecodeerd als 0 (lage buurtstatus) en respondenten met een score hoger dan nul, worden gecodeerd als 1 (hoge buurtstatus). Meer dan de helft van de respondenten (62 procent) met huisvesting op alle meetmomenten woonde voor detentie in een buurt met een lage status.

Voor elk meetmoment is tevens gekeken of respondenten op dat moment in een van de vier grote steden woonden (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag). Voor detentie woonde 19 procent is een van deze steden.

Detentiekenmerken
Ten eerste zijn twee kenmerken meegenomen die inzicht geven in eventuele hulp die gedetineerden tijdens hun detentie ontvingen. De eerste gaat in op specifieke hulp bij huisvesting en geeft aan of respondenten dit nodig hadden. Van de gedetineerden gaf 43 procent aan deze hulp bij huisvesting nodig te hebben. Vervolgens is gekeken of deze gedetineerden de hulp ook ontvingen. Van de groep gedetineerden die aangaf hulp nodig te hebben, heeft 87 procent deze hulp niet ontvangen. Dit is 37 procent van de totale groep.

Daarnaast zijn drie variabelen meegenomen, die informatie geven over het eerdere detentieverleden van de respondenten, detentieduur en het type gepleegd delict. De detentieduur is bepaald aan de hand van informatie uit het registratiesysteem TULP van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Iets

meer dan de helft van de gedetineerden (53 procent) had een detentieduur van vier maanden of langer. Vier maanden is hierbij gekozen als grens, omdat ongeveer de helft van de groep een kortere straf had en de andere helft een langere straf. Het registratiesysteem OBJD (Onderzoek- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie) gaf informatie over de detentiegeschiedenis en het type delict. Detentiegeschiedenis geeft aan of de respondent in de afgelopen vijf jaar al eerder in detentie heeft gezeten (34 procent) en welk type delict de respondent heeft gepleegd. Een vijfde (21 procent) was in voorlopige hechtenis vanwege een vermogensdelict.

Life events
Er wordt een aantal variabelen meegenomen, waarvan bekend is dat deze kunnen samenhangen met verhuisgedrag. Ten eerste is gekeken of respondenten voor detentie werk, een partner, en schulden hadden. Respondenten hebben dit bij het interview tijdens detentie aangegeven. Bij het interview een halfjaar na vrijlating hebben respondenten aangegeven of zij direct na vrijlating werk en een partner hadden en zes maanden na vrijlating schulden. Op basis hiervan is een variabele geconstrueerd die aangeeft of de respondent tijdens detentie zijn werk of partner is verloren of juist heeft verkregen. Ook kan de respondent op beide momenten wel of juist geen werk en partner hebben. Voor schulden is eenzelfde variabele gemaakt. Bijna de helft (44 procent) van de gedetineerden was zowel voor als na detentie werkloos, 41 procent had op beide momenten geen partner, en 45 procent had op beide momenten schulden. Het verliezen van werk komt het vaakst voor met 22 procent, terwijl negen procent zijn partner tijdens detentie verliest en 13 procent voor detentie geen schulden heeft, maar na vrijlating wel.

Persoonlijke kenmerken
Tot slot worden een aantal persoonlijke kenmerken meegenomen. Respondenten hebben tijdens detentie aangegeven of zij op het moment van instroom een of meer kinderen hadden. Iets meer dan de helft van de gedetineerden (57 procent) had kinderen. Ook wordt gekeken naar middelengebruik, omdat dit in eerdere studies door respondenten werd genoemd als reden om te verhuizen (Niven & Olagundoye, 2002). Aan respondenten is gevraagd of zij in het jaar voor detentie problemen ondervonden van hun alcohol- of drugsgebruik. Vrij veel respondenten, respectievelijk 16 en 24 procent, gaven aan problemen te ondervinden. Leeftijd op het moment van instroom in detentie is gebaseerd op geregistreerde data van de Penitentiaire Inrichting en wordt bepaald door middel van geboortedatum van de respondenten en de datum van instroom in detentie. De gemiddelde leeftijd op het moment van instroom in detentie was voor de 587 gedetineerden die op alle meetmomenten een woning hadden, 31 jaar. In de Basisregistratie Personen is tot slot de etnische afkomst van de respondenten bekeken. Een respondent is gecodeerd als

autochtoon wanneer beide ouders in Nederland zijn geboren (1) (CBS, 2000). Er is sprake van een autochtone afkomst bij 67 procent van de gedetineerden.

3.5 RESULTATEN

3.5.1 Verhuizen en verhuispatronen

De eerste twee beschrijvende onderzoeksvragen hadden als doel in kaart te brengen hoeveel gedetineerden na vrijlating op een ander adres wonen dan voor detentie en hoe de verhuispatronen van de (ex-)gedetineerden eruit zien tijdens de periode van voor detentie naar één maand na vrijlating tot zes maanden na detentie. Het gaat hierbij dus om de mate waarin verhuizingen voorkomen tijdens deze periodes. Figuur 3.1 toont de verhuispatronen over de gehele periode. Als eerste worden de verhuizingen tussen twee meetmomenten beschreven. Te zien is dat 33 procent van de respondenten tussen voor detentie en direct na vrijlating verhuisd is. Van alle gedetineerden blijft 67 procent in dezelfde woning wonen. Tijdens het halfjaar na vrijlating, dus tussen één maand en zes maanden na detentie, is nog eens 18 procent van de ex-gedetineerden verhuisd. In de periode na vrijlating is er dus relatief minder sprake van verhuizingen dan tijdens detentie. In vergelijking met getallen uit de algemene bevolking is de verhuisfrequentie heel hoog. Cijfers van het Centraal Bureau van de Statistiek laten zien dat binnen de gehele bevolking ongeveer negen procent in een heel jaar verhuisd (CBS, 2017). In onze onderzoeksgroep is tussen het moment van instroom in detentie en zes maanden na vrijlating is maar liefst 41 procent van alle respondenten verhuisd.

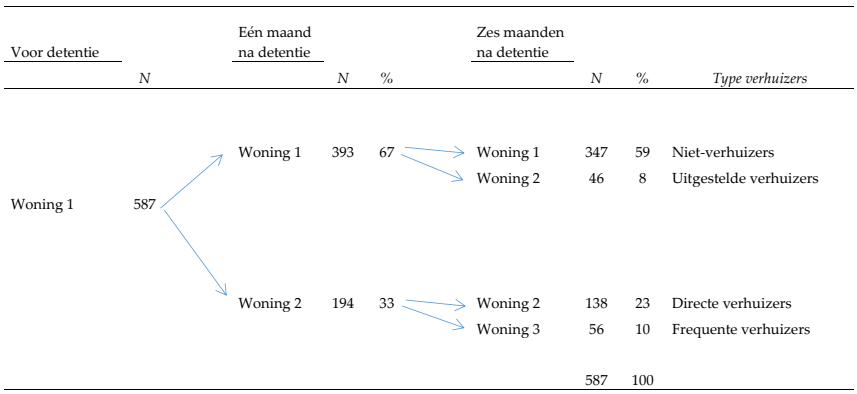

Figuur 3.1. Verhuispatronen tussen de meetmomenten (N=587)

In Figuur 3.1 zijn vervolgens de verhuispatronen van de respondenten te zien van het moment van arrestatie tot zes maanden na vrijlating. Hier wordt duidelijk dat 59 procent van de respondenten op alle drie de meetmomenten dezelfde woning had en dus geen enkele keer verhuisd is. Dit houdt in dat

41 procent van alle gedetineerden te maken had met een onstabiel huisvestingspatroon. Daarnaast heeft tien procent van de respondenten op elk meetmoment een ander adres, en is dus minstens twee keer verhuisd. Verder verhuisde acht procent niet tijdens detentie, maar wel in het halfjaar daarna en 23 procent verhuisde juist tijdens detentie maar bleef gedurende de zes maanden na vrijlating stabiel op hetzelfde adres wonen. Binnen de onderzoeksgroep is dus, tussen de meetmomenten, sprake van hoge verhuisfrequenties.

Tabel 3.3. *Percentage verhuisden naar kenmerken voor detentie (N=587)*

	Percentage verhuisd								
	Voor detentie -> één maand na detentie			Voor detentie -> zes maanden na detentie			Eén maand -> zes maanden na detentie		
Kenmerken:	*Ja*	*Nee*	*Chi²*	*Ja*	*Nee*	*Chi²*	*Ja*	*Nee*	*Chi²*
Woonkenmerken voor detentie									
Woning: alleen	38	41		45	46		15	22	
Woning: met partner/kind	32	43		42	47		19	20	
Woning: met ouders	18	47	***	23	53	***	13	22	*
Woning: met anderen	72	29	***	72	37	***	33	16	*
Eigenaar woning: respondent	33	31		40	38		14	20	
Tevreden met woning	30	41	*	35	50	***	15	23	
Buurtstatus: laag	34	32		39	42		15	21	*
G4	27	35		30	42	*	10	19	*
Detentiekenmerken									
Hulp mmd bij woning: nodig	51	20	***	60	25	***	26	11	***
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	50	55	***	59	29	***	26	12	***
Eerdere detentie	38	30	*	45	37	*	21	15	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	43	22	***	48	30	***	18	17	
Delicttype: vermogens	37	32		41	40		20	17	
Life events									
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	35	32		42	39		20	15	
Werk: werk verloren tijdens detentie	36	31		45	38		21	15	
Werk: werk verkregen tijdens detentie	33	32		40	39		14	17	
Werk: werkend voor en direct na detentie	26	35		31	42		10	18	*
Partner: geen partner voor en direct na detentie	40	33		46	40		18	19	
Partner: partner verloren tijdens detentie	40	33		45	40		22	18	
Partner: partner verkregen tijdens detentie	35	35		45	40		22	18	
Partner: partner voor en direct na detentie	24	38	**	31	45	*	14	19	
Schulden: schulden voor en na detentie	40	32		47	38		23	14	*
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	40	32		47	38		17	16	
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	32	35		37	41		13	17	
Schulden: geen schulden voor en na detentie	25	37	*	29	44	**	11	18	*
Persoonlijke kenmerken									
Kind	35	32		43	38		17	18	
Problemen door alcoholgebruik	41	31	*	47	39		19	17	
Problemen door drugsgebruik	41	30	*	48	38	*	21	16	
Etniciteit: autochtoon	35	29		43	35	*	19	13	*
Leeftijd: 18-24	29	36		34	44	*	16	18	
Leeftijd: 25-39	37	32		46	38	*	19	17	
Leeftijd: 40-65	34	33		42	40		17	18	

*= p<.05; **=p<.01; ***=p<.001

3.5.2 Determinanten van verhuizen en verhuispatronen

De derde onderzoeksvraag gaat vervolgens in op de vraag welke kenmerken van de gedetineerden samenhangen met eventuele verhuizingen en verhuispatronen. Kenmerken van gedetineerden zijn daarom eerst apart, bivariaat, gerelateerd aan zowel verhuizingen tussen de meetmomenten als aan de verhuispatronen over de gehele onderzoeksperiode. Vervolgens zijn regressieanalyses gedaan voor verhuizingen en verhuispatronen. Hieronder zal per categorie kenmerken (woonkenmerken, detentiekenmerken, *life events* en persoonlijke kenmerken) worden beschreven hoe deze samenhangen met verhuizen en verhuispatronen. Resultaten van de analyses zijn tevens te zien in de Tabellen 3.3 en 3.4 voor verhuizingen tussen twee meetmomenten en Tabellen 3.5 en 3.6 voor de verhuispatronen over de gehele onderzoeksperiode.

3.5.2.1 Woonkenmerken voor detentie

Als eerste woonkenmerk is gekeken naar alleen of samen met anderen wonen voorafgaand aan detentie. In Tabel 3.3 zijn de resultaten te zien. Hierbij dient opgemerkt te worden dat enkel de percentages verhuisden getoond worden. In de Tabel is af te lezen welk percentage van de respondenten die voorafgaand aan detentie over een bepaald kenmerken beschikten (bijvoorbeeld alleen wonen), verhuisd is en welk percentage van degenen die niet over dit kenmerken beschikten, verhuisd is. Te zien is bijvoorbeeld dat bij elke verhuisstap (ex-)gedetineerden die voor detentie bij hun ouders woonden significant minder verhuisden dan respondenten die niet bij hun ouders woonden (van voor tot één maand na detentie: 18 vs. 47 procent), terwijl wonen bij anderen juist gerelateerd is aan meer verhuizingen. Zelf eigenaar zijn van de woning leidt niet tot meer of minder verhuizingen. Respondenten die aangaven tevreden te zijn met hun woning voor detentie, verhuisden significant minder vaak, maar alleen tijdens detentie. Bij verhuizingen na detentie speelde tevredenheid geen rol meer. De status van de buurt is juist alleen gerelateerd aan een verhuizing na detentie, waarbij respondenten die in een buurt met hoge status woonden, vaker verhuisden. Het wonen in een van de vier grote steden is, tot slot, gerelateerd aan minder verhuizingen op de langere termijn en na detentie.

In de regressieanalyse voor de verhuizingen (Tabel 3.4) blijft het verband tussen wonen bij de ouders en verhuizen significant. Bij een verhuizing tijdens detentie leiden zowel alleen wonen, als wonen bij partner en ouders tot een kleinere kans op verhuizen in vergelijking met wonen bij anderen. Bij verhuizingen op de langere termijn en in de periode na vrijlating, geeft alleen bij ouders wonen een kleinere kans op een verhuizing ten opzichte van wonen met anderen. Over het algemeen blijkt dus ook uit deze regressieanalyses dat wonen bij ouders zorgt voor de meest stabiele woonsituatie en wonen bij anderen juist voor de meest onstabiele situatie.

Tabel 3.4. *Regressieanalyse van de verschillende verhuizingen (N=587)*

	Voor detentie -> één maand na detentie			Voor detentie -> zes maanden na detentie			Eén maand na detentie -> zes maanden na detentie		
	B	*SE*		*B*	*SE*		*B*	*SE*	
Woonkenmerken voor detentie									
Woning: alleen	-1,33	0,46	**	-0,79	0,45		-0,44	0,47	
Woning: met partner/kind	-1,54	0,47	**	-0,75	0,47		-0,11	0,48	
Woning: met ouders	-2,75	0,44	***	-2,46	0,43	***	-1,20	0,44	**
Woning: met anderen	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Eigenaar woning: respondent	-0,50	0,31		-0,75	0,30	*	-0,85	0,33	*
Tevreden met woning	-0,06	0,26		-0,27	0,25		-0,25	0,28	
Buurtstatus: hoog	0,06	0,22		0,33	0,22		0,62	0,26	*
G4	-0,40	0,29		-0,50	0,28		-0,74	0,37	*
Detentiekenmerken									
Hulp mmd bij woning: nodig	1,28	0,43	**	1,09	0,43	*	0,52	0,50	
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	-0,04	0,42		0,19	0,43		0,34	0,49	
Eerdere detentie	0,21	0,24		0,24	0,24		0,24	0,27	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	1,20	0,23	***	0,77	0,21	***	-0,22	0,25	
Delicttype: vermogens	0,12	0,28		-0,23	0,27		-0,10	0,31	
Life events									
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Werk: werk verloren tijdens detentie	0,41	0,27		0,46	0,26		0,23	0,30	
Werk: werk verkregen tijdens detentie	0,42	0,37		0,44	0,36		-0,47	0,45	
Werk: werkend voor en direct na detentie	0,11	0,29		-0,03	0,28		-0,52	0,36	
Partner: geen partner voor en direct na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Partner: partner verloren tijdens detentie	-0,13	0,38		-0,17	0,37		0,44	0,44	
Partner: partner verkregen tijdens detentie	0,02	0,38		0,23	0,37		0,57	0,42	
Partner: partner voor en direct na detentie	-0,62	0,29	*	-0,63	0,28	*	-0,01	0,34	
Schulden: schulden voor en na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	0,50	0,32		0,18	0,31		-0,41	0,37	
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	0,11	0,35		-0,22	0,34		-0,72	0,43	
Schulden: geen schulden voor en na detentie	-0,04	0,27		-0,30	0,25		-0,73	0,32	*
Persoonlijke kenmerken									
Kind	0,20	0,25		0,06	0,25		-0,28	0,29	
Problemen door alcoholgebruik	0,16	0,28		0,00	0,28		-0,04	0,32	
Problemen door drugsgebruik	0,28	0,26		0,17	0,26		-0,13	0,29	
Etniciteit: autochtoon	0,04	0,26		0,11	0,25		0,39	0,29	
Leeftijd: 18-24	-0,24	0,28		-0,26	0,27		0,01	0,31	
Leeftijd: 25-39	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Leeftijd: 40-65	-0,21	0,28		-0,28	0,27		-0,10	0,34	
Pseudo R^2	.34			.34			.19		

*= p<.05; **=p<.01; ***=p<.001

In de regressieanalyse voor verhuizen tijdens detentie, d.w.z. van voor detentie naar direct na vrijlating, spelen verder geen andere woonkenmerken een rol. Op de langere termijn verhuisden respondenten die zelf eigenaar waren van de eigen woning voor detentie minder vaak. Dit is ook het geval voor een

verhuizing in de periode na vrijlating. Tevens zijn hier buurtstatus en wonen in een van de vier grote steden significant gerelateerd aan verhuizen, waarbij een hogere buurtstatus voorafgaand aan detentie leidt tot een grotere kans op een verhuizing, evenals wonen buiten een van de vier grote steden. Voor gedetineerden die woonden in een buurt met een hoge status, kan het moeilijker zijn om hun woning aan te houden vanwege de wellicht hogere kosten die daarmee gepaard gaan en het stigma dat in een buurt met een hoge status zwaarder zal wegen dan in een buurt met een lage status. Het is ook mogelijk dat, wanneer sprake is van vrijwillig verhuizen, gedetineerden die het zich voorafgaand aan detentie konden veroorloven in een buurt met een hogere status te wonen, meer mogelijkheden hebben om te verhuizen dan gedetineerden die voor detentie in een buurt met een lagere status woonden. Tevredenheid met de woning, wat bivariaat in Tabel 3.3 nog significant gerelateerd was aan de enkele verhuizingen, is dat in de regressieanalyse niet meer. Wellicht omdat dit samenhangt met een aantal andere kenmerken, waaronder wonen bij ouders. Gedetineerden die bij hun ouders woonden voor detentie, geven vaker aan tevreden te zijn met hun woning.

Vervolgens zijn deze woonkenmerken bekeken in hun relatie tot de verhuispatronen (niet-verhuizers, directe verhuizers, uitgestelde verhuizers en frequente verhuizers; Tabel 3.5 en 3.6). In Tabel 3.5 is te zien dat ook met betrekking tot deze verhuispatronen de gedetineerden die voorafgaand aan detentie inwoonden bij hun ouders het vaakst een stabiele woonsituatie hebben, waarbij ze geen enkele keer verhuisden. Ook verhuisden zij het minst vaak tijdens detentie, vergeleken met respondenten die niet bij hun ouders inwoonden. Gedetineerden die inwoonden bij anderen hebben het minst vaak een stabiele situatie, en verhuisden juist het vaakst twee of meer keer. De overige woonkenmerken spelen bij de verhuispatronen geen rol. Voor de uitgestelde verhuizers, dus niet verhuizen tijdens detentie, maar wel in de periode daarna, speelt geen enkel woonkenmerk een rol. Wellicht ontbreekt deze samenhang, omdat de onderzochte kenmerken allen kenmerken uit de periode voor detentie zijn, en in het halfjaar na vrijlating kenmerken van een later moment een rol spelen. Tabel 3.6 toont, tot slot, de resultaten van de multinominale regressieanalyse van de verhuispatronen. De verhuispatronen zijn alle drie bekeken ten opzichte van het stabiele patroon waarin de respondent geen enkele keer is verhuisd gedurende de onderzoeksperiode. Het alleen wonen, wonen met partner en wonen bij ouders voor detentie verkleinen allen de kans op een verhuizing tijdens detentie en op minstens twee verhuizingen ten opzichte van wonen bij anderen. Bij enkel een verhuizing na vrijlating speelt dit geen rol. Eigenaar zijn van de eigen woning verkleint de kans op een verhuizing na detentie en de kans op frequent verhuizen.

Tabel 3.5. *Percentage gedetineerden per verhuispatroon naar kenmerken voor detentie (N=587)*

	% niet-verhuizers			% directe verhuizers			% uitgestelde verhuizers			% frequente verhuizers		
Kenmerken:	*Ja*	*Nee*	*Chi²*	*Ja*	*Nee*	*Chi²*	*Ja*	*Nee*	*Chi²*	*Ja*	*Nee*	*Chi²*
Woonkenmerken voor detentie												
Woning: alleen	55	52		30	26		7	7		8	15	
Woning: met partner/kind	57	52		23	28		11	6		9	14	
Woning: met ouders	76	45	***	11	32	***	6	7		7	15	
Woning: met anderen	24	63	***	43	21	***	4	8		28	8	***
Eigenaar woning: respondent	60	61		26	20		6	8		8	11	
Tevreden met woning	64	49		21	28		7	10		9	13	
Buurtstatus: laag	60	58		25	21		6	11		9	11	
G4	69	57		21	24		4	9		5	10	
Detentiekenmerken												
Hulp mmd bij woning: nodig	40	74	***	35	15	***	10	7		16	4	***
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	40	70	***	34	17	***	10	7		16	5	***
Eerdere detentie	53	62		26	22		9	7		13	8	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	51	68	***	32	14	***	6	10		11	7	
Delicttype: vermogens	57	60		24	23		7	8		13	9	
Life events												
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	56	60		23	24		8	8		12	7	
Werk: werk verloren tijdens detentie	54	61		25	23		10	7		11	8	
Werk: werk verkregen tijdens detentie	60	59		26	23		7	8		7	9	
Werk: werkend voor en direct na detentie	67	57		21	25		6	8		4	10	*
Partner: geen partner voor en direct na detentie	53	58		38	23		7	9		11	10	
Partner: partner verloren tijdens detentie	51	58		27	27		9	9		13	9	
Partner: partner verkregen tijdens detentie	53	58		25	27		12	8		10	10	
Partner: partner voor en direct na detentie	69	52		17	30	*	7	9		7	11	
Schulden: schulden voor en na detentie	52	61		24	25		11	6		13	8	
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	52	61		31	23		7	7		11	9	
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	62	58		25	25		6	7		7	10	
Schulden: geen schulden voor en na detentie	70	55	*	19	27		5	8		6	10	
Persoonlijke kenmerken												
Kind	57	61		26	21		9	7		8	10	
Problemen door alcoholgebruik	51	61		30	22		7	8		12	9	
Problemen door drugsgebruik	51	62		30	22		7	8		14	8	
Etniciteit: autochtoon	56	65		24	22		9	6		10	8	
Leeftijd: 18-24	65	56		19	27		7	9		10	10	
Leeftijd: 25-39	54	62		28	23		9	8		10	10	
Leeftijd: 40-65	58	60		26	24		8	8		9	10	

*= p<.05; **=p<.01; ***=p<.001

Buurtstatus hangt enkel samen met een verhuizing na detentie, waarbij respondenten die in een buurt met een hoge status woonden wederom vaker verhuisden. Tevredenheid met de woning hangt, net als in de voorgaande analyse, niet samen met verhuizen.

Over het algemeen lijkt bij verhuizen tijdens en na detentie het met name van belang te zijn bij wie gedetineerden voorafgaand aan detentie woonden. Inwonen bij ouders is de meest stabiele situatie, waarbij gedetineerden en ex-gedetineerden het minst verhuizen, terwijl inwonen bij anderen, niet zijnde ouders of partner, juist leidt tot de minst stabiele verhuispatronen met de meeste verhuizingen.

3.5.2.2 Detentiekenmerken

De verschillende detentiekenmerken zijn eveneens bekeken met betrekking tot hun relatie aan zowel de verhuizingen als de verhuispatronen. Tabel 3.3 toont dat bijna alle detentiekenmerken samenhangen met de diverse verhuizingen. Respondenten die tijdens detentie aangaven hulp nodig te hebben bij huisvesting, verhuisden significant vaker dan respondenten die geen hulp nodig hebben. Dit is zo voor elke verhuisstap. Wanneer zij vervolgens deze hulp niet hebben gekregen, verhuisden ze tijdens detentie minder vaak, maar op de langere termijn en na vrijlating juist vaker. Het hebben van een detentieverleden met eerdere detentiestraffen en een langere detentieduur hangen eveneens samen met meer verhuizingen, maar alleen tijdens detentie, niet na vrijlating. Het type delict is niet gerelateerd aan verhuisgedrag. In de regressieanalyse van de verhuizingen tussen twee meetmomenten (Tabel 3.4) blijkt vervolgens dat geen van de detentiekenmerken meer een rol speelt bij een verhuizing na vrijlating. Bij verhuizingen tijdens detentie speelt het willen ontvangen van hulp wel een rol. Gedetineerden die aangaven hulp bij huisvesting nodig te hebben, hebben een significant grotere kans om te verhuizen dan gedetineerden die geen hulp nodig hadden. Dit reflecteert waarschijnlijk de groep gedetineerden in de minder zekere woonsituaties voor detentie, die tijdens detentie al wisten dat zij daar wellicht niet zouden kunnen blijven. Of de gevraagde hulp vervolgens daadwerkelijk wordt ontvangen, speelt geen rol meer. Een langere detentie vergroot, net als in de vorige tabel, de kans om te verhuizen. Dit lijkt logisch, omdat een langere detentieduur het moeilijker zal maken om de voorgaande woning aan te houden vanwege een langere periode zonder inkomen.

Met betrekking tot de verhuispatronen zijn grotendeels dezelfde onderlinge verbanden te zien. Aangeven hulp nodig te hebben bij huisvesting vergroot bivariaat de kans om tijdens detentie te verhuizen en om een frequente verhuizer te zijn, terwijl het de kans op een stabiel woonpatroon verkleint (Tabel 3.5). Het niet ontvangen van deze hulp zorgt eveneens voor een grotere kans op een verhuizing tijdens detentie en vaker verhuizen, terwijl het de kans om geen enkele keer te verhuizen verkleint. Het hebben van eerdere detentiestraffen speelt geen rol bij de verhuispatronen, evenals het type delict. Een langere detentieduur, tot slot, verkleint de kans op geen enkele verhuizing en vergroot de kans om tijdens detentie te verhuizen. Net als de woonkenmerken, speelt geen van de detentiekenmerken een rol bij de uitgestelde verhuizers.

Tabel 3.6. *Multinominale regressieanalyse van verhuispatronen, ref: niet verhuizen (N=587)*

	Verhuizen tijdens detentie			*Verhuizen na detentie*			*Frequent verhuizen*		
	B	*SE*		*B*	*SE*		*B*	*SE*	
Woonkenmerken voor detentie									
Woning: alleen	-1,10	0,52	*	0,38	0,94		-1,58	0,64	*
Woning: met partner/kind	-1,27	0,55	*	0,89	0,93		-1,63	0,67	*
Woning: met ouders	-3,04	0,52	***	-1,20	0,90		-2,86	0,59	***
Woning: met anderen	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Eigenaar woning: respondent	-0,68	0,35		-1,37	0,49	**	-1,04	0,46	*
Tevreden met woning	-0,11	0,30		-0,47	0,41		-0,21	0,39	
Buurtstatus: hoog	0,07	0,25		0,85	0,37	*	0,50	0,35	
G4	-0,30	0,32		-0,65	0,54		-0,99	0,51	
Detentiekenmerken									
Hulp mmd bij woning: nodig	1,37	0,49	**	0,65	0,76		1,35	0,67	*
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	-0,14	0,48		0,20	0,76		0,32	0,64	
Eerdere detentie	0,23	0,28		0,23	0,40		0,36	0,38	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	1,26	0,26	***	-0,52	0,37		0,92	0,36	*
Delicttype: vermogens	-0,13	0,32		-0,67	0,49		0,30	0,42	
Life events									
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Werk: werk verloren tijdens detentie	0,42	0,32		0,31	0,43		0,47	0,40	
Werk: werk verkregen tijdens detentie	0,72	0,42		-0,15	0,65		-0,32	0,63	
Werk: werkend voor en direct na detentie	0,21	0,33		-0,47	0,50		-0,48	0,53	
Partner: geen partner voor en direct na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Partner: partner verloren tijdens detentie	-0,23	0,43		0,39	0,65		0,41	0,58	
Partner: partner verkregen tijdens detentie	0,15	0,44		0,91	0,58		0,36	0,60	
Partner: partner voor en direct na detentie	-0,84	0,33	*	-0,33	0,49		-0,23	0,46	
Schulden: schulden voor en na detentie	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	0,56	0,36		-0,50	0,56		0,06	0,49	
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	0,24	0,39		-0,78	0,62		-0,57	0,58	
Schulden: geen schulden voor en na detentie	0,05	0,30		-0,81	0,45		-0,66	0,44	
Persoonlijke kenmerken									
Kind	0,31	0,29		-0,19	0,41		-0,23	0,41	
Problemen door alcoholgebruik	0,19	0,31		-0,11	0,49		0,09	0,43	
Problemen door drugsgebruik	0,21	0,30		-0,35	0,44		0,23	0,38	
Etniciteit: autochtoon	0,01	0,29		0,49	0,42		0,33	0,41	
Leeftijd: 18-24	-0,36	0,32		-0,22	0,45		-0,10	0,43	
Leeftijd: 25-39	ref	ref		ref	ref		ref	ref	
Leeftijd: 40-65	-0,29	0,32		-0,24	0,47		-0,11	0,47	
Pseudo R²	.39								

*= p<.05; **=p<.01; ***=p<.001

In de regressieanalyse van verhuispatronen (Tabel 3.6) zijn, tot slot, dezelfde effecten te zien als bij de enkele verhuizingen. Gedetineerden die aangaven hulp bij huisvesting nodig te hebben, verhuisden significant vaker tijdens detentie dan gedetineerden die geen hulp nodig hadden. Ook waren zij vaker

frequente verhuizers. Een langere detentieduur vergrootte eveneens de kans om tijdens detentie te verhuizen en om frequent te verhuizen. Deze detentiekenmerken hangen niet samen met een verhuizing na vrijlating.

Detentiekenmerken zijn dus met name van belang bij de verhuizingen tijdens detentie. Wanneer de gedetineerden weer vrij zijn, spelen deze kenmerken minder een rol. Vooral belangrijk voor verhuizen tijdens detentie, zijn de detentieduur en het aangeven hulp nodig te hebben. Een langere detentieduur zal het moeilijker maken om dezelfde woonplek als voor detentie aan te houden, waardoor de gedetineerden eerder zal moeten verhuizen. Tot slot zijn de gedetineerden die aangeven hulp nodig te hebben, waarschijnlijk degenen die al verwachtten niet meer terug te kunnen keren naar hun vorige woonplek. Deze twee kenmerken houden het meest verband met een verhuizing tijdens detentie.

3.5.2.3 Life events

Vervolgens is de eventuele samenhang met verhuizen bekeken van de verschillende kenmerken die gezien kunnen worden als *life events*. Volgens algemene verhuistheorieën zouden met name het verliezen of verkrijgen van werk of een partner samenhangen met verhuizen. Dit is niet terug te zien in onze resultaten. In Tabel 3.3 met de onderlinge verbanden blijkt dat enkel de stabiele, positieve situaties, d.w.z. op beide meetmoment voor en na detentie werk hebben, een partner hebben en geen schulden hebben, samenhangen met verhuisgedrag. Op beide momenten werk hebben zorgt voor minder verhuizingen na detentie dan op enig moment werkloos zijn. Bij verhuizingen tijdens detentie speelt het hebben van werk geen rol. Het hebben van een partner hangt juist samen met verhuizen tijdens detentie, waarbij respondenten die op beide momenten een partner hadden, minder vaak verhuisden. Respondenten zonder schulden verhuisden eveneens minder vaak. Dit geldt voor alle verhuizingen, terwijl op beide momenten schulden hebben de kans op een verhuizing na detentie juist vergroot. Geen van de veranderingen, dus het verkrijgen of verliezen van werk, partner en schulden, de daadwerkelijke *life events*, hangen samen met verhuizen.

In de regressieanalyse voor de enkele verhuizingen (Tabel 3.4) is het effect van de werksituatie niet meer significant. Wellicht kan dit verklaard worden door de samenhang met het aangeven hulp nodig te hebben bij huisvesting. Respondenten die op beide momenten werk hebben, geven significant minder vaak aan hulp nodig te hebben bij huisvesting. Dit duidt op een stabielere woonsituatie. Het hebben van een partner op beide meetmomenten leidt, evenals in voorgaande tabel, tot een kleinere kans om te verhuizen tijdens de detentie, zowel op de korte als op de lange termijn. Het ontbreken van schulden op beide meetmomenten hangt in deze analyse enkel samen met een kleinere kans op een verhuizing na vrijlating.

In Tabel 3.5 zijn de onderlinge verbanden tussen de *life events* en de verhuispatronen te zien, welke eenzelfde beeld weergeven als voor de verhuizingen. Enkel de stabiele, positieve werk-, partner- en schuldensituaties zijn gerelateerd aan verhuispatronen. Hierbij geldt dat respondenten met een positieve werksituatie minder vaak frequente verhuizers zijn, met een positieve partnersituatie minder vaak tijdens detentie verhuizen en respondenten met een positieve schuldensituatie vaker geen enkele keer verhuizen.

In de regressieanalyse is vervolgens enkel het effect van de partnersituatie nog significant. Het hebben van een partner op beide meetmomenten verkleint de kans op een verhuizing tijdens detentie. Een partner lijkt hiermee te kunnen zorgen voor een stabielere woonsituatie voor de gedetineerden.

3.5.2.4 Persoonlijke kenmerken

Als laatste zijn enkele persoonlijke kenmerken van de gedetineerden bekeken in hun samenhang met verhuizen en verhuispatronen. Enkel bij de onderlinge verbanden tussen de kenmerken en de verhuizingen is een aantal van de persoonlijke kenmerken gerelateerd aan verhuizen. Zo lijken problemen door alcohol- en drugsgebruik de kans op een verhuizing tijdens detentie te vergroten. Ook etniciteit en leeftijd hangen in Tabel 3.3 significant samen met verhuizen, waarbij autochtone respondenten vaker verhuisden tijdens detentie op de langere termijn en na vrijlating, jongere respondenten minder vaak verhuisden tijdens detentie en respondenten tussen de 25 en 39 jaar juist vaker. Geen van deze verbanden is echter nog significant gerelateerd aan de kans op een verhuizing in de regressieanalyse (Tabel 3.4). Het onderlinge verband tussen leeftijd en verhuizen zal waarschijnlijk weggevallen zijn door de sterke samenhang tussen leeftijd en inwonen bij ouders. Het zijn vooral de jongere respondenten die bij hun ouders wonen. Problemen door middelengebruik hangt ook samen met een aantal andere kenmerken. Problemen met drugsgebruik is bijvoorbeeld significant gerelateerd aan wonen bij anderen en het niet hebben van werk en een partner op beide meetmomenten, wat het ontbreken van een verband met verhuizen in de regressieanalyse kan verklaren.

Geen van de onderzochte persoonlijke kenmerken is gerelateerd aan de verhuispatronen, zowel onderling in Tabel 3.5 als in de regressieanalyse in Tabel 3.6. Het zijn vooral de woonkenmerken, detentiekenmerken en partnersituatie die een rol spelen in de verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden.

3.6 DISCUSSIE

In dit hoofdstuk zijn verhuizingen en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden onderzocht, evenals het verband tussen verhuisgedrag en kenmerken van de gedetineerden. Er is gekeken naar de mate waarin verhui-

zingen voorkomen tijdens en na detentie. Vervolgens is in kaart gebracht welke kenmerken van de gedetineerden samenhangen met verhuizen. Dit hebben we gedaan voor verschillende periodes, namelijk tijdens detentie (direct verhuizen), op de langere termijn (uitgesteld verhuizen), en beiden periodes samen (frequent verhuizen). Inzicht in verhuizingen en verhuispatronen is van belang, vanwege de grote impact die verhuizen kan hebben op het leven van gedetineerden met betrekking tot bijvoorbeeld hun sociale relaties, werksituatie en recidive (Harding e.a., 2013; Makarios e.a., 2010). Verhuispatronen brengen daarbij beter in kaart wat voor type verhuizer een respondent is, bijvoorbeeld een frequente verhuizer, wat weer van invloed kan zijn op latere recidive.

Er is sprake van een verscheidenheid aan verhuispatronen en van een grote mate aan verhuizingen over het algemeen binnen de onderzochte groep (ex-) gedetineerden. Van alle ex-gedetineerden is 41 procent minstens één keer verhuisd tussen de periode voor detentie en zes maanden na vrijlating. Wanneer dit vergeleken wordt met de gehele Nederlandse bevolking, waarbinnen ongeveer tien procent in heel 2010 is verhuisd (CBS, 2017), is het aantal verhuizingen binnen onze onderzoeksgroep zeer hoog. Verder is er sprake van grillige verhuispatronen, met soms wel twee of meer verhuizingen binnen de onderzoeksperiode. Dit is het geval bij tien procent van alle ex-gedetineerden. Zij zijn zowel tijdens detentie als minstens één keer na vrijlating verhuisd. Bijna een kwart heeft direct na vrijlating een andere woning dan voor detentie, maar weet deze in het halfjaar daarna wel te behouden. Deze hoge verhuisfrequentie onder gedetineerden en ex-gedetineerden kan invloed hebben op hun resocialisatie en moet daarom een punt van aandacht zijn bij hulp tijdens detentie en bij de nazorg aan ex-gedetineerden.

Verschillende factoren van de gedetineerden hangen samen met verhuizen en verhuispatronen, waaronder enkele factoren die gerelateerd zijn aan de woonsituatie voor instroom in detentie. Voorafgaand aan detentie inwonen bij anderen vergroot de kans op een verhuizing tijdens en na detentie en blijkt veruit de minst stabiele woonsituatie, terwijl inwonen bij ouders de meest stabiele situatie is en tot de minste verhuizingen leidt. Dit zou verklaard kunnen worden door de sociale-bindingtheorie. Ouders zijn waarschijnlijk personen met wie de sociale binding sterker is dan met anderen, bijvoorbeeld kennissen of andere familieleden (Li e.a., 2014). Een periode in detentie zal de binding met anderen meer verzwakken dan met personen waarmee de binding al sterker was. De kans is dan groter dat de ex-gedetineerde kan blijven wonen bij deze personen met wie hij of zij een sterke binding heeft en weg moet bij degenen met wie de binding zwakker is. Dit komt overeen met onderzoek van David en collega's (2010), die concluderen dat een lagere mate van sociale steun gerelateerd is aan een grotere kans om te verhuizen. Ook zal een label als ex-gedetineerde, volgens de labelingtheorie, waarschijnlijk minder zwaar wegen voor ouders dan voor anderen. Een andere verklaring kan zijn dat de ex-gedetineerde zelf niet terug wil naar de anderen met wie hij of zij eerder samenwoonde, vanwege de slechte invloed die zij kunnen

hebben op het gedrag. De sterke samenhang tussen bijvoorbeeld ondervonden problemen door drugsgebruik en wonen bij anderen ondersteunt deze verklaring.

Hoewel de exacte redenen van een verhuizing in dit onderzoek niet onderzocht zijn, is wel bekend welke andere factoren de kans op een verhuizing verkleinen. Zelf eigenaar zijn van de woning voor detentie verkleint de kans op een verhuizing op de langere termijn en na vrijlating. Dit duidt ook op een stabielere situatie dan ergens inwonen. Respondenten die tijdens detentie aangaven dat ze hulp nodig hadden bij huisvesting, verhuisden vaker dan respondenten die geen hulp nodig hadden. Deze laatsten zijn waarschijnlijk de gedetineerden met al een stabielere woonsituatie, die er zelf voor konden zorgen deze niet kwijt te raken. Een langere detentieduur vergroot eveneens de kans op een verhuizing, maar alleen tijdens detentie. Dit is logisch, omdat een lange tijd in detentie het aannemelijker maakt dat de huisvesting van voor detentie verloren raakt.

Eerder in dit hoofdstuk is beschreven dat een verhuizing vaak het gevolg is van bepaalde *life events*, zoals een veranderde werk- of partnersituatie (Kley & Mulder, 2010). Dit komt niet terug in de resultaten. Enkel de stabiele, positieve werk- en partnersituaties hangen samen met minder verhuizen. In de eerder beschreven theorieën over verhuisgedrag komt echter ook duidelijk naar voren dat onderdeel van een vrijwillige verhuizing de wens om te verhuizen is. Deze zal vaak het gevolg zijn van bijvoorbeeld een veranderde werksituatie. Uit de resultaten van deze studie komt echter naar voren dat belangrijke factoren in het wel of niet verhuizen bij (ex-)gedetineerden de voorgaande woonsituatie en hulp nodig hebben tijdens detentie zijn. Dit duidt erop dat vaak sprake zal zijn van onvrijwillige verhuizingen onder gedetineerden. De grote invloed van inwonen bij ouders of anderen lijkt erop te duiden dat de gedetineerde veelal van deze anderen afhankelijk is voor het wel of niet terugkeren naar zijn oude woning. De resultaten wijzen er over het algemeen op dat inwonen bij de ouders een van de meest stabiele woonsituaties is. Het is ook aannemelijk dat dit een woonsituatie is die de gedetineerde zelf wil behouden. Het zijn voornamelijk de jongere respondenten die bij hun ouders inwonen. Zij zijn waarschijnlijk over het algemeen nog niet zover om een eigen woning te betrekken. Het ontbreken van een significant verband tussen tevredenheid met de woning en verhuizen duidt er eveneens op dat er veelal sprake zal zijn van onvrijwillige verhuizingen (Warner, 2015). Het zijn immers niet enkel degenen die ontevreden met hun woonsituatie zijn, die verhuizen.

Bij deze onvrijwillige verhuizingen kunnen dan de sociale controletheorie en labelingtheorie een verklaring bieden. Sociale bindingen zijn van belang en zorgen voor steun aan de ex-gedetineerde bij de terugkeer naar de samenleving (Cochran & Mears, 2013). Goede sociale bindingen kunnen er dus voor zorgen dat de woonsituatie niet verslechtert, of dat deze stabiel blijft. Dit is in de resultaten terug te zien aan het feit dat met name respondenten die bij hun ouders inwoonden, maar ook degenen die samenwoonden met een partner

en respondenten die een partner hadden, minder verhuisden. Volgens de labelingtheorie werd verwacht dat een groter stigma kan leiden tot een verslechterde woonsituatie en dat bepaalde detentiekenmerken, zoals een langere detentieduur, dit stigma kunnen vergroten. Dit blijkt ook uit de resultaten. Gedetineerden met een langere detentieduur verhuisden vaker tijdens detentie. Dit kan verder ook samenhangen met het minder makkelijk werk en inkomen behouden tijdens een langere detentie.

De resultaten van de huidige studie komen voor een deel overeen met eerdere studies die keken naar verhuizingen tijdens detentie. Ook Niven en Olagundoye (2002) en Janssen (1999) vonden dat ongeveer een derde van de gedetineerden bij vrijlating een ander adres had dan voor detentie, terwijl in de studie van Visher en collega's (2010) minder dan een vijfde was verhuisd. Baldry en collega's (2006) vonden binnen hun onderzoeksgroep juist een nog grotere mate van verhuizingen tijdens detentie. Met betrekking tot verhuizen na detentie vonden de meeste eerdere onderzoeken ook dat sprake was van een hoge mate van verhuizen onder ex-gedetineerden (Harding e.a., 2013; Visher & Courtney, 2007). Het huidige onderzoek is echter nog beter in staat om de verschillende verhuispatronen van voor detentie, naar direct na vrijlating tot zes maanden later in kaart te brengen en deze te relateren aan kenmerken van de gedetineerden.

Dit hoofdstuk geeft veel inzicht in verhuispatronen onder (ex-)gedetineerden. Met deze kennis kunnen interventies gerichter worden ingezet om op bepaalde verhuispatronen in te spelen. Gedetineerden met een langere detentieduur zouden bijvoorbeeld tijdens detentie meer aandacht kunnen krijgen met betrekking tot hun woonsituatie. Deze gedetineerden hebben namelijk een grotere kans om te verhuizen en daarmee een minder stabiel woonpatroon. Deze extra aandacht zou de re-integratie van ex-gedetineerden in de samenleving kunnen bevorderen.

Bovendien is het mogelijk dat er in deze studie sprake is van een kleine onderschatting van het aantal verhuizingen. Wanneer een respondent direct na detentie op adres A woont, drie maanden later op adres B, en zes maanden na detentie wederom op adres A, wordt dit in de huidige studie niet meegeteld als verhuizing. De respondent woont immers zowel direct na detentie als zes maanden daarna op hetzelfde adres. In dit geval is er in feite sprake van twee verhuizingen, die ongezien blijven. Bovendien is het waarschijnlijk dat niet alle respondenten zich bij elke verhuizing op het nieuwe adres hebben geregistreerd bij de gemeente, waardoor verhuizingen gemist kunnen worden. De gevonden hoge verhuisfrequentie kan dus in werkelijkheid zelfs nog wat hoger uitvallen.

Een verdere onderschatting van de verhuisfrequentie kan het gevolg zijn van het niet lokaliseren van een deel van de respondenten van het onderzoek. Achttien procent van de gedetineerden kon na vrijlating niet meer gevonden worden voor deelname aan het vervolginterview. Het is aannemelijk dat dit veelal respondenten zijn met een onstabiel woonpatroon. Een deel ervan zullen

daklozen zijn, terwijl een ander deel de verhuizers zijn. De respondenten werden immers niet op hun voorgaande adres aangetroffen. De daadwerkelijke verhuisfrequentie zal daarmee nog hoger liggen dan uit de resultaten van dit hoofdstuk naar voren kwam.

Gezien de zeer grote mate van verhuizen in vergelijking met de algemene bevolking en de factoren die met de verhuizingen samenhangen, is het daarnaast aannemelijk dat deze verhuizingen vaak onvrijwillig zijn. Onvrijwillige verhuizingen kunnen een nog grotere negatieve invloed hebben op iemands leven dan vrijwillige verhuizingen (Clark, 2016; Wagner & Mulder, 2015). Verder onderzoek zou gedetineerden en ex-gedetineerden specifiek moeten vragen naar de reden om wel of niet te verhuizen. Dit zou bijvoorbeeld ook kunnen bevestigen dat gedetineerden die voor detentie bij anderen inwoonden hier vrijwillig niet terugkeren om niet naar dit wellicht criminele milieu terug te gaan. Ook is in deze studie niet duidelijk of deze anderen conventioneel zijn of deel uitmaken van het criminele milieu van de gedetineerde. Wanneer dit laatste het geval is, wordt een verhuizing op eigen initiatief aannemelijker en een verklaring aan de hand van theorieën omtrent stigma minder waarschijnlijk.

De vraag blijft daarom ook of geprobeerd moet worden een verhuizing te voorkomen of dat dit juist moet worden aangemoedigd. Nog onbekend is in hoeverre verhuizingen altijd slecht zijn voor de resocialisatie van ex-gedetineerden. Een verhuizing kan immers ook een start in een nieuwe niet-criminogene omgeving betekenen. In een later hoofdstuk bekijken we daarom de verhuispatronen van (ex-)gedetineerden in samenhang met recidive. Voorafgaand daaraan zullen we echter eerst, in het volgende hoofdstuk, nog verder inzoomen op de verhuispatronen. Clark (2016) stelt namelijk dat, met name, onvrijwillige verhuizingen veelal een verhuizing omlaag op de sociale ladder zullen betekenen. Er zijn in dat geval minder mogelijkheden de verhuizing vorm te geven naar de eigen wensen, waardoor de nieuwe omgeving vaak bijvoorbeeld van een lagere sociale status zal zijn. Dit kan weer gevolgen hebben voor recidivepatronen. Het volgende hoofdstuk zal daarom de verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden nog specifieker in kaart brengen door te kijken naar specifieke kenmerken van verhuizingen. Er wordt ingegaan op de afstand waarover gedetineerden en ex-gedetineerden verhuizen en op de vraag of zij bij een verhuizing naar een sociaaleconomisch slechtere, gelijke of betere buurt gaan.